HET NIEUWE LYCEUM 1935-1945
HET PRILLE BEGIN

Dr. WIM KROMMENHOEK, oud-docent HNL

De serie beschrijft de eerste tien jaar uit de geschiedenis van Het Nieuwe Lyceum in de gemeente De Bilt. Zij is een bewerking van de tekst voor een omvangrijker geschrift. De tekstverzorging is van Pieter Burggraaf.
Het eerste deel beschrijft het prille begin, de stichting van Het Nieuwe Lyceum en de eerste jaren. Een tijd van vallen en opstaan, met een jonge en idealistische rector en een jong, maar volslagen onervaren docentencorps.

Plannen voor VHMO in de gemeente
In de twintiger jaren eindigde de Jan Steenlaan op de heide. Er stond een schaapskooi en er liepen schapen. Het Heidemeertje bestond nog niet, dat zou pas worden gegraven in de jaren '30 als werkverschaffingsproject. De Kees Boekelaan heette Van Ooyensteeg en was niet meer dan een pad. Er groeiden geen bomen, er was sprake van woeste grond. Toch zou hier van alles gaan gebeuren, hier lag de bakermat van Het Nieuwe Lyceum. Reeds in 1920 waren er plannen om een school voor Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs te stichten in de gemeente, in 1922 werd een comité tot stichting opgericht, maar beide initiatieven strandden. In 1926 worden door enkele particulieren opnieuw stappen gezet, maar ook ditmaal zonder resultaat. Twee jaar later, in 1928, komt er iets meer schot in de zaak.
Er wordt opnieuw een comité in het leven geroepen, bestaande uit de heren Huender (inspecteur registratie), De Geus (advocaat en gemeenteraadslid), Gevers Deynoot (directeur van een n.v. en gemeenteraadslid), Tondu (inspecteur hoger onderwijs) en Moll (advocaat).
De kansen lagen nu beter, vooral omdat het inwoneraantal van de gemeente sinds 1920 gestegen was van ruim 6.000 naar ruim 10.000. En in Baarn was men bij dit inwonertal begonnen met een lyceum dat volledig bezet was toen het aantal inwoners was gegroeid tot bijna 12.000.
De eerste steekproeven gaven aan dat in geval een lyceum zou openen in 1929 er 28 leerlingen zouden zijn voor de eerste klas en acht voor de

tweede. Het comité was verder van mening: *„De dringende wenselijkheid en noodzakelijkheid van een dergelijk lyceum wordt afdoende gemotiveerd door de vermoeienis van het heen en weer reizen der kinderen tusschen 12 en 18 jaar, het groote tijdverlies, uit heen en weer reizen voortvloeiend en het gedurende veel te langen tijd onttrekken van de kinderen aan het gezin. Het 'overblijven' en het verblijf in de vervoermiddelen van deze kinderen heeft bovendien bezwaren van moreelen aard."*
Kortom: *„Het comité heeft gegronde reden om aan te nemen, dat alle partijen in de gemeenteraad van De Bilt steun zullen geven aan de lyceumplannen."*
Een van de leden van het comité heeft wel een idee hoe het benodigd kapitaal bijeengebracht kan worden. De ouders worden verplicht gedurende de jaren dat hun kind op school is een obligatie van *f* 1.000,- te nemen. Wie als ouder minder dan *f* 8.000,- per jaar zou verdienen, mag volstaan met een obligatie van *f* 500,-. Men bedenke hierbij dat toen de school er eenmaal was in 1935 de rector een aanstelling had voor een jaarsalaris van *f* 2.400,-, weliswaar met kost en inwoning.

Bestuurlijke ontwikkelingen
Op 4 maart 1930 wordt de Vereniging voor Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs opgericht met de heer Huender als voorzitter. Onder de paragraaf Doel en Middelen lezen we in de Staatscourant van 17 juni 1930:
„De Vereeniging stelt zich ten doel aan jongens en meisjes neutraal middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs te verschaffen onder algemeen Christelijke leiding, met zorgvuldige eerbiediging van de gevoelens van andersdenkenden.
Zij tracht dit doel te bereiken door een gebouw te exploiteren als schoolgebouw, teneinde zoodanig onderwijs te doen geven, en andere wettige middelen, die aan het doel bevorderlijk kunnen zijn."
In mei ontvangt de Vereniging *f* 100,- subsidie van de Vereeniging Plaatselijke Belangen te Bilthoven. Dit bedrag gaat geheel op aan advertentie- en portikosten.
Op 16 oktober, wanneer duidelijk is dat de gemeente geen geld op de begroting voor het jaar 1931 heeft uitgetrokken, komt men tot het voorstel de gemeente te vragen het eerste jaar school te mogen houden in een lokaal van een gemeenteschool en daarin met een klas te beginnen, desnoods met twee.
Voorts zijn de aanwezigen eenstemmig van oordeel dat:
„men moet trachten, bijdragen als schenkingen te krijgen... Ook zou men moeten trachten een tijdelijke subsidie te verkrijgen van de gemeente om de moeilijke eerste jaren (zonder regeeringssubsidie) door te komen, boven en

behalve de bijdrage van gemiddeld f 175,- per kind, die de gemeente De Bilt nu moet betalen aan andere gemeenten waar Biltsche kinderen middelbaar onderwijs genieten." Tenslotte denkt men dan nog aan een schoolgeld van circa *f* 150,- per kind.
Op 23 december volgt het officiële verzoek aan de gemeente om enkele schoollokalen en een bedrag van *f* 250,- subsidie per kind en de garantie voor rente en hoofdsom van een obligatielening van ten hoogste *f* 100.000,-. Aansluitend zal goedkeuring gevraagd worden van Gedeputeerde Staten en in deze brief lezen we terloops als argument voor het algemeen gevoelde optimisme om tot oprichting van een lyceum te komen: *„...dat zich voor de functie van rector van het te openen lyceum een 25-tal gegadigden hebben aangemeld, waarvan meerderen met goede positie verklaarden het aanwezige risico welbewust te aanvaarden, gezien de bestaande kansen en mogelijkheden."*
Dan volgt op 26 januari 1931 de raadsvergadering waarin het voorstel 'subsidie lyceum' uitgebreid aan de orde komt.
Het is een historisch moment in de wordingsgeschiedenis van Het Nieuwe Lyceum. Burgemeester Van der Borch, secretaris Pronk van Hoogeveen, de wethouders Gevers Deynoot en Troostheide en alle leden van de Raad zijn aanwezig.
Na een discussie, die de notulant zeven dicht getypte vellen papier kostte om deze weer te geven, waarin de vraag centraal stond of dit plan niet al te ambitieus was en het lyceum, als het er kwam, niet uitsluitend toegankelijk zou zijn voor de welgestelde kringen in de gemeente, werd het voorstel uiteindelijk toch aangenomen met elf stemmen voor en twee tegen.

Aanvankelijk teleurstellingen
Nu zou alles in een stroomversnelling komen, dacht men. Reeds in februari werd een brief rondgestuurd aan de ingezetenen van de gemeente, waarin de plannen enthousiast werden aangekondigd. Het is de eerste maal dat de Vereniging naar buiten treedt. Men kon zich voor het lidmaatschap van de vereniging melden ad *f* 10,- per jaar of met een gift van *f* 100,- ineens.
Zaterdag 23 februari komt het bestuur bijeen om de voorlopige resultaten te bespreken. Er is dan tot ieders teleurstelling slechts voor *f* 10.000,- ingetekend. Na uitgebreide discussie meent men toch te moeten doorzetten, te adverteren voor een rector en te openen in september 1931.
In maart bezoekt men diverse scholen in het land om zich te oriënteren betreffende de keuze van het onderwijs dat in Bilthoven gestalte zal krijgen.
In april wordt het verzoek aan Gedeputeerde-

Staten gedaan het besluit tot oprichting van een lyceum te bekrachtigen, zo mogelijk met de meeste spoed. Spoed wordt inderdaad betracht, want reeds 28 april komt er antwoord. Het is een grote teleurstelling, want: *„Overwegende, dat aan de inhoud van laatst-bedoelden brief geen voldoende zekerheid kan worden ontleend, dat voor het op te richten lyceum te zijner tijd rijkssteun zal worden verkregen"*, onthoudt het Provinciaal Bestuur zich van het verstrekken van goedkeuring aan het besluit van de gemeenteraad van De Bilt. Maar de gemeente laat het er niet bij zitten, zij gaat in hoger beroep bij de Kroon.

Opnieuw worden alle argumenten voor het stichten van een lyceum fraai geformuleerd en wordt verzocht het besluit van Gedeputeerde Staten te vernietigen. Inmiddels heeft men ook een exploitatierekening voor de cursus 1931/1932 opgesteld. Men verwacht aan uitgaven *f* 12.000,- en aan inkomsten *f* 12.800,-. De uitgaven betreffen uitsluitend salariskosten.
De zaken schieten echter niet op. In september is er nog steeds geen antwoord, alleen is inmiddels duidelijk dat de rijksbegroting elke nieuwe subsidie voor lycea weigert. Dit alles is reden genoeg om het hoger beroep in te trekken en te wachten tot de toestand verbetert. Pas in juli 1934 komt de zaak weer in beweging. De Vereniging belegt een informatieavond in Concordia (op de plaats van het huidige Heidepark) en nodigt behalve belangstellende ouders ook de gehele gemeenteraad uit. De respons is positief en men hoopt nu werkelijk in september 1934 van start te kunnen gaan, mits de gemeente tenminste haar leerlingenbijdrage op korte termijn wil verstrekken. Maar opnieuw valt het tegen. Het is immers al zomer en de meeste ouders hebben hun kinderen al elders opgegeven. Bovendien hebben zeventien ouders laten weten dat zij het lyceum te duur vinden. Het bestuur van de Vereniging wordt moedeloos en schrijft op 17 februari 1935 haar pogingen tot vestiging van een lyceum te Bilthoven voorlopig op te geven.

Oprichting van Het Nieuw Lyceum
Maar nu hebben enkele ouders, die de toestand minder somber inzien, onder leiding van jonkheer De Marees van Swinderen, een comité gevormd en beleggen 22 februari een bijeenkomst in Concordia. Men slaat spijkers met koppen en de Vereeniging Het Nieuwe Lyceum wordt opgericht.
De zaken komen in een stroomversnelling. Op 5 juni presenteren bestuur en curatorium het toekomstig lyceum aan het publiek en zet de heer De Marees van Swinderen uiteen welk karakter de nieuwe school zal krijgen. Hier

wordt uit de doeken gedaan waarom de school de naam *Het Nieuwe Lyceum* zal krijgen. Het blijkt dat dr. W.M. van Popta, verbonden aan het Instituut Monnier te Versoix bij Génève, was overgehaald naar Bilthoven te komen om als leider van het Lyceum op te treden.

Dr. W.M. van Popta

Op deze presentatiebijeenkomst wordt Het Nieuwe Lyceum voor de eerste maal in de publieke belangstelling gebracht. Redenen voor De Koerier om interessante feiten te vermelden: *„Tenslotte deelde spr. mede dat het nog niet definitief vaststaat waar het Lyceum zal worden gesticht; wel was het bestuur in onderhandeling met diverse eigenaren van woningen, doch de keus was nog niet gevallen, maar dit zou echter binnen acht dagen worden uitgemaakt.*
Het Nieuwe Lyceum wil een kind naar zijn gaven ontwikkelen. Daarom krijgen de kinderen in de aanvangsklasse allen Latijn. Dit Latijn wordt echter niet gegeven als op een gymnasium, maar het wordt onderwezen naar een geheel nieuwe methode, waarbij de kinderen het mooie van de taal leeren zien en niet het een saai dood leervak vinden. Eerst later leert het kind spelenderwijze de grammatica. De methode wordt reeds met veel succes toegepast in Zwitserland e.a. Nieuwe Lyceum is afgeleid van École Nouvelle (-active) en New Schools. In deze scholen staat de leeraar met zijn wetenschap in dienst van het kind. Het wordt geen afjakkersysteem met leeren op de bel. Integendeel wordt alle mogelijke best gedaan om de vakken zoo juist mogelijk te onderwijzen onafhankelijk van den afgepasten tijd. Daarbij is de onderwijsmethode meer overgankelijk, d.w.z. dat de vakken niet lucratief worden behandeld in de vreemdste volgorde; maar hier worden de vakken meer aaneensluitend gemaakt. Zoodat het b.v. niet gebeurt, dat de aardrijkskunde van Noord-Amerika wordt onderwezen en de geschiedenis van Spanje, integendeel worden beide van één land tegelijk onderwezen, opdat de leerling een totaal overzicht van deze landen krijgt... Dan wordt hier het courssysteem gevolgd, dat beoogt om niet het

heele jaar door b.v. een uur per week biologie te onderwijzen, doch dit wordt evenals alle vakken meer geconcentreerd. Dit heeft vooral voordelen bij het moderne taalonderwijs. De moderne talen zullen van den eersten dag af in de school gesproken worden, terwijl de leeraar er wel voor zorgt, dat het ook na schooltijd, op excursies, bij de sport, etc. bij het kind blijft leven, opdat de taal een levend geheel van het kind wordt.
Het Internaat wordt de kern van de school. Het wordt geen kostschool in den gewonen zin van het woord, maar meer de centrale werkgemeenschap. Het leven wordt er eenvoudig en hygiënisch. Naast het Internaat is er echter ook plaats voor externe leerlingen, die eenigszins buiten de gemeenschap staan. De bedoeling is echter om deze er zooveel mogelijk in te betrekken. Daarentegen moeten ze dan ook niet direct wegloopen als de officiële schooltijd is afgeloopen, integendeel moeten ze ook meehelpen aan de lichamelijke werkzaamheden, die de kinderen moeten verrichten en waarvoor volgens Dr. Van Popta tijd genoeg is.
Gedurende de eerste twee jaren zijn de leerlingen absoluut vrij van huiswerk, daar Dr. Van Popta het totaal onnoodig vindt, dat huiswerk wordt gegeven. De kinderen beginnen door den regel zelf wel te vragen naar huiswerk, dan kunnen ze dit krijgen, echter zonder een afgemeten tijd.
De leerlingen die hebben geleerd in taaksysteem te werken, zullen zelf hun tijd verdeelen, waarbij ze zich niet behoeven af te jakkeren. Voor het Nieuwe Lyceum zal geen toelatingsexamen worden gehouden. Men vraagt de hoofden van de vooropleidingsscholen een advies over betreffende leerlingen. Men moet echter niet denken, dat deze school enkel voor domme kinderen bestemd is, het is wel degelijk de bedoeling, dat de leerlingen het eindexamen kunnen doen. Echter ook voor een dommen jongen is op deze school zeer veel te bereiken. Maar wat is eigenlijk dom? In dit verband wijst spr. op de schijndommen, de eenzijdig ontwikkelde en langzame leerlingen. Zeer gaarne wil men echter leerlingen hebben, die hun ziel in de studie leggen, de Van 't Hoff types."

Eerste jaren

En zo kon het toch gebeuren dat op maandag 9 september 1935 om 15.00 uur in Concordia(!) Het Nieuwe Lyceum officieel werd geopend. Na de opening was er gelegenheid het Lyceumgebouw, een dubbele villa aan het Vermeerplein (de nummers 3 en 5), te bezichtigen. De school begint met 31 leerlingen, van wie er dan drie in het internaat zullen verblijven.
Er zijn tien docenten, te weten de dames Huender, Kiel en Van der Meer en de heren Baars, Boogaard, Jager, Lange, Ramaer, Rapmund en Vroom.
Na een half jaar, in maart 1936, schrijft de rector zijn eerste evaluatie, bedoeld voor bestuur en curatoren. Deze gunt ons een blik

achter de schermen van het prille lyceum en geeft een beeld van de onderwijsopvattingen op deze école active, waar de nog jonge docenten tastend en zoekend rondgingen en wekelijks met elkaar van gedachten wisselden over de te volgen koers en methode.
Het was een dynamische tijd, gekenmerkt door idealisme en goede wil.

In de eerste 'beginselverklaring' door de heer Van Popta in maart 1936 opgemaakt worden de perikelen die kenmerkend zijn voor een beginperiode openhartig beschreven. De rector geeft naar aanleiding daarvan een interview aan de plaatselijke pers. Dat heeft een positieve teneur. Met geen woord wordt echter gerept over het probleem dat de rector grote zorgen moet hebben gebaard na een half jaar, namelijk de onervarenheid van de docenten.
In het interview wordt ook vermeld, dat in de raadsvergadering van 3 maart op het verzoek van het schoolbestuur gunstig is beslist om een gedeelte van het Heidepark beschikbaar te stellen voor de lichamelijke ontwikkeling der leerlingen.

Het eerste jaar verloopt zonder noemenwaardige incidenten, althans het archief vermeldt er geen. Op 1 december 1936, wanneer het tweede schooljaar goed en wel op gang is gekomen, schrijft de rector opnieuw een uitgebreide nota onder de titel „Een woord over de huidige situatie."
Er wordt geschreven over de toch wel tegenvallende dagelijkse routine met zoveel kinderen in een villa, die totaal niet berekend was voor een bestemming als school. Zo lezen we hoe de huiskamer van de rector tweemaal per dag leraarskamer was, hoe nauw de trap bij het wisselen der uren en hoe vol het tussen de middag in de eetkamer was met 30 personen.
Nu begint de onervarenheid van een aantal docenten zich toch wel te wreken.
Het is een verhelderend schrijven.
Dus toch niet allemaal rozengeur en maneschijn op Het Nieuwe Lyceum?
Naar buiten toe blijft de rector de onvermoeibare optimist en verdediger van de nieuwe onderwijsidealen.

Het karakter van de school
Uit 1937 zijn talrijke brieven bewaard van mensen uit Nederlands Indië die informatie willen over de school, die zo centraal in het land ligt en een internaat heeft waar leerlingen kunnen verblijven als er geen familie in de buurt van Bilthoven zou wonen.
De rector stuurt dan altijd een prospectus, waarvan helaas geen exemplaar is bewaard gebleven, en een persoonlijke brief, waarin we steeds lezen: *„Wat wij hun (= leerlingen) willen verschaffen, is een jeugd, waarin zij geleerd*

hebben zelf voor iets verantwoordelijk te zijn, met begrip te werken, niet alleen voor opgegeven lesjes, maar werkelijk voor zichzelf en hun toekomst te studeren, en tenslotte zichzelf te zien als een sociaal deel van de hen wachtende gemeenschap."
Begin januari 1937 zijn er vijf leerlingen in het internaat, waarvan twee uit Indië. Ook uit de gemeente zijn brieven bewaard die de sfeer van de jaren dertig en het karakter van de Nieuwe Lyceumjeugd goed weergeven. Zo klaagt het hoofd van de Van Dijckschool in een brief van 21 januari over het gedrag van de jongens van het lyceum wanneer ze 's middags gymnastiekles krijgen op deze school.
Ze zijn schreeuwerig en lawaaierig en kennen het verschil niet tussen 'kabaal maken en luidruchtigheid'. Typerend is het antwoord van de rector. Altijd zijn leerlingen in bescherming nemend, schrijft hij terug: *„Met onze 2e en 3e klas zijn we juist in de leeftijd, waarop jongens grote moeite hebben in 't bijzonder hun stem te beheersen."* Maar er zal iets van gezegd worden! Echter, in mei is het weer mis. Wat wil het geval? Van een spreuk in een lokaal van de Van Dijckschool, „Arbeid is geen schande", is met krijt de 'g' doorgehaald, en aan de spreuk „Werken is zalig", is met krijt het woord 'niet' toegevoegd. Men vermoedt dat ook meisjes bij de zaak betrokken zijn. De rector deelt mede dat bij navraag is gebleken dat inderdaad een meisje „de bekladding met krijt verricht heeft."
Hij reageert verder nogal laconiek: „Het is echter bij zulke dingen altijd zo, dat men er eerst tegen optreden kan, als het onheil reeds geschied is."
Het is van deze periode dat de heer Ramaer, een van de docenten van het eerste uur, in 1985 zei: *„Alles met alles begon het Nieuwe Lyceum, dat we nu een experimenteerschool zouden kunnen noemen, aardig op gang te komen. Het moet gezegd worden dat ook een aantal leerlingen naar hartelust experimenteerde, zij het met min of meer negatieve bedoelingen."*
Hierbij moet wel bedacht worden dat een deel van de leerlingen reeds elders een min of meer mislukte schoolcarrière achter de rug had en tenslotte was beland op deze bijzondere school die het Nieuwe Lyceum toen zeker was.
In deze periode wordt ook een begin gemaakt met het invoeren van een toelatingsexamen. Men ging daarbij niet over één nacht ijs. Zo werd om te beginnen het schoolhoofd van de lagere school gevraagd om de volgende informatie: 1 karakter in het algemeen, 2 studiezin en ijver, 3 oplettendheid, 4 concentratievermogen, 5 zelfstandigheid, 6 inzicht en begrip, 7 voorkeur voor bepaalde vakken, 8 positie tussen medescholieren, 9 gedrag, 10 of men hem/haar iets kan overlaten, 11 verhouding tussen school en ouders.
Op het examen werden de volgende

vakken getest:
Voor het vak Nederlands moest de kandidaat in staat zijn: *„In een zin kunnen vinden: onderwerp, werkwoord, lijdend voorwerp en belanghebbend voorwerp, en het onderscheid weten tussen een bijvoeglijke en een bijwoordelijke bepaling; de woordsoorten kunnen herkennen en benoemen, als ook de vormen van het werkwoord (bedrijvende en lijdende vorm, overgankelijk en onovergankelijk),"*
Voor het vak rekenen diende de kandidaat over de volgende vaardigheden te beschikken: *„De vier hoofdbewerkingen met gehele getallen, tiendelige en gewone breuken en het uitwerken van niet te ingewikkelde vormen; bekendheid met de eenvoudige kenmerken van deelbaarheid van het kleinste gemene veelvoud en de grootste gemene deler door ontbinding in factoren; kennis van het metrieke stelsel; het oplossen van eenvoudige vraagstukken; en geoefendheid in het rekenen uit het hoofd,"*
Voor geschiedenis werd verondersteld: *„Bekendheid met de voornaamste personen uit de Vaderlandsche Geschiedenis van 1500 tot 1813 in verband met de tijd waarin zij leefden,"*
Voor aardrijkskunde tenslotte: *„Kennis der hoofdzaken van de aardrijkskunde van Nederland, Nederlands Indië, Suriname en Curaçao."* Deze kennis betrof vooral de topografie en behelsde de namen en ligging van landen, steden, rivieren, gebergten en zeeën.

Voorwaar een opgave waaraan in onze tijd nog maar weinig kandidaten zouden kunnen voldoen. Zeker, leerlingen van nu zijn mondiger, maar de leerling van toen was uitgerust met zowel zijn inzicht als het product van intensieve geheugentraining, en er is er niet één die het achteraf anders had gewild. Zo zie je maar weer.

Definitieve huisvesting
In oktober 1937, de school telde toen 61 leerlingen, wordt een volgende belangrijke stap gezet in de geschiedenis van het lyceum. Het bestuur verzoekt de gemeente aan adressanten „een bouwterrein ter beschikking te willen stellen, zoo moogelijk ter grootte van ongeveer één ha tot den bouw van een lyceum".
In december lezen we als bericht in de Biltsche en Bilthovensche Courant: *„Het college van B. en W. deelt den raad het volgende mede: Wij zijn van oordeel dat de gemeente den bouw van het lyceum dient te bevorderen door een terrein beschikbaar te stellen voor gebouw met naaste omgeving en de beschikking te geven over een daaraan grenzend sportveld. Een bij uitstek daarvoor geëigende plaats komt ons voor te zijn een gedeelte van het Heidepark, begrensd door de Van Ooyensteeg en de Jan Steenlaan, ter grootte van 8074 m². Dit punt vindt bij alle leden waardering. Het voorstel wordt toegejuicht."*

Het Nieuwe Lyceum
BILTHOVEN.

Wanneer onder schooltijd bekend wordt, dat de GEBOORTE van een Koninklijke Telg heeft plaats gevonden, b l i j f t e e n i e d e r in zijn klas en in de schoolgebouwen, totdat ik zelf kom om nadere meedelingen te doen.
N i e m a n d vertrekt dus op eigen gelegenheid.

Wanneer de geboorte plaats vindt op een schooldag vóór 17 uur, dan wordt nog dezelfde dag 's avonds een OPTOCHT van inwoners van Bilthoven gehouden. Anders op de Nationale Feestdag zelf.
Leerlingen uit Bilthoven, die aan deze optocht willen deelnemen moeten om 18.30 uur bijeenkomen: Nachtegaallaan bij Fotokunst Cremer en zich daar bij mij melden.

26 Januari 1938

En daarmee is de locatie van het lyceum zoals die bij het overgrote deel van alle leerlingen bekend is, een feit.

Inmiddels is het 1938 geworden. Uit dit jaar, dat begint met de geboorte van een prinses van Oranje, is ons niet veel bekend, slechts weinige stukken zijn bewaard. In mei wordt het terrein aan de Jan Steenlaan voor 100 jaar in erfpacht uitgegeven.
Er komt wel schot in de bouwplannen, zoals blijkt uit een uitgebreid stuk in het *Utrechts Nieuwsblad* van 18 juni. Hierin zet de rector uitvoerig uiteen hoe het nieuwe gebouw zal gaan worden en hoe vooruitstrevend het lyceum is met het idee van vaklokalen voor alle vakken.

„Dank zij(.....) het onvermoeid streven van Bestuur en Curatorium der school, de medewerking van het Gemeentebestuur van De Bilt en tenslotte de goedgunstige houding van Ged. Staten, is de tijd niet ver meer, dat de eerste spade in den grond zal worden gestoken.
Vooral de groote medewerking van de gemeente heeft het mogelijk gemaakt om over een prachtig terrein in de onmiddellijke nabijheid van het centrum van Bilthoven te beschikken. Bovendien blijft de gemeente garant voor de rente van een leening, groot f 100.000,-, terwijl voor iedere Biltste leerling een jaarlijkse toelage van f 100,- zal worden verleend. Hieraan toegevoegd mag worden, dat de leening inmiddels is geplaatst.
Is men er dus in geslaagd tot nieuwbouw over te kunnen gaan, het zou werkelijk een puzzle geweest zijn, indien dit niet het geval was. Momenteel is de toestand namelijk deze, dat voor school en internaat een vijftal villa's zijn gehuurd, gelegen aan het Vermeerplein en de Hobbemalaan. Al is het op zichzelf een succes, dat alles dicht bijeen ligt, weldra zal toch deze toestand onhoudbaar zijn en m o e s t er een betere oplossing komen. Het is alleen de gunstige ontwikkeling van de school, welke in 1935 werd geopend, die een oplossing nog stimuleerde.
ook van de ligging en inrichting der 'Landerziehungsheime'. In samenwerking met den architect, ir. P.H.N. Briët te Hilversum, is vooral gestreefd naar eenvoud en doelmatigheid. Iedere overbodige luxe is geweerd, daar het gebouw wordt beschouwd als middel tot bereiken van het doel: goed onderwijs. Het front, 50 m lang, ligt langs de Jan Steenlaan en is op het Zuiden gericht. De diepte is achttien meter, terwijl de hoogte zestien meter bedraagt.
De school heeft het systeem van vaklokalen. Heeft elke Middelbare school reeds vaklokalen voor Natuur- en Scheikunde, Biologie en Teekenen, dit wordt hier voor alle vakken doorgevoerd.

Het meubilair dient nog even in het bijzonder de aandacht te hebben. Zowel de ervaring elders als die van Het Nieuwe Lyceum, heeft uitgewezen, dat tafeltjes en stoelen verkieslijker zijn boven banken. De huiselijker idee, de gemakkelijker verplaatsbaarheid en het afzonderlijk zitten van de leerlingen hebben de schoolbanken uit het Lyceum verbannen. Tafels en stoelen kan men ook naar behoefte richten of wegnemen, hetgeen van banken niet zozeer gezegd kan worden. Bovendien zijn de gevaarlijke inktkokers niet meer noodig, daar toch vrijwel overal met de vulpen wordt geschreven. Het laatste eischt alleen enkele maatregelen om vullen en schoonmaken mogelijk te maken.
Hoewel nu de achtergevel van het gebouw dusdanig is ingericht, dat er aangebouwd kan worden, zoo blijft het internaat van het Lyceum

voorloopig gevestigd in het bestaande gebouw aan het Vermeerplein, waar meer ruimte zal komen, als de geheele school is overgeplaatst.
Ook voor het Internaat, dat zich uitbreidt, zal evenwel de tijd komen, dat een voor het doel passend gebouw gezet wordt.
De Rector en het personeel van het Lyceum huldigen echter geenszins het standpunt 'es ist erreicht', want hoezeer ook een passende omgeving onmisbaar is voor het welslagen van hun taak, het gebouw blijft tenslotte ondergeschikt aan het onderwijs, dat steeds ieders aandacht ten volle heeft en zal blijven houden".

Op 19 september wordt een contract van aanbesteding getekend en lezen we dat aannemer Diters uit Bussum Het Nieuwe Lyceum zal bouwen voor de somma van *f* 69.776,-.

Op 29 oktober wordt de overeenkomst tussen de Vereniging en de Raiffeisenbank getekend, waarbij aan de Vereniging een lening wordt verstrekt van *f* 100.000,-. Nu kan het niet meer stuk en vangt de grote bedrijvigheid aan die het concept van architect Briët gestalte moet geven.

Ongemerkt glijden wij het jaar 1939 in. Aan de Jan Steenlaan wordt gebouwd en op het Vermeerplein wordt gewerkt aan het onderwijs. De ingebruikneming van het nieuwe gebouw aan de Jan Steenlaan komt nu ook steeds meer in zicht.
Wij lezen daarover:
„Konden wij in 1935 onze school openen in de dubbele villa aan het Vermeerplein, in de loop der jaren verplaatste ons schoolleven zich meer en meer naar de Hobbemalaan, waar wij achtereenvolgens de nummers 54, 59 en 61 in beslag moesten nemen... Wij zullen ons zelf in het nieuwe gebouw moeten inwerken, wij moeten er in groeien... Aan ons allen tezamen de taak om dit gebouw met vruchtbaar leven te vullen...
Het moet een gebouw worden, waar met vreugde en belangstelling gewerkt wordt, waar allen voelen steeds mee te bouwen aan de toekomst, waar het leven fris blijft en het oog open voor nieuwe mogelijkheden".
Het moet toch wel een heel bijzondere school zijn geweest, met een bevlogen rector!

Nu komen we ook voor het eerst iets tegen over ontspanning en recreatie. Werkweken en excursies bestonden niet. Wel maakte men jaarlijks op de laatste schooldag voor de grote vakantie een fietstocht. In 1939 vond de derde tocht plaats, waarvan de toenmalige administrateur, het volgende verslag doet:
„In het dorp had de lange rij fietsers wel enig bekijks en zelfs hadden zich enkele ouders langs de

weg geschaard, die in het bijzonder hun eigen spruiten een prettige dag wensten en voor ons allen een vriendelijke groet over hadden. Door het dorp De Bilt ging het naar de Bunnikse weg. Voor die tijd moesten we echter de Utrechtseweg passeren, een autosnelweg, waarvan wel enige moeilijkheden werden verwacht. Niets was minder waar. De rector posteerde zich op het midden van de weg, hand opgestoken, en veilig en vlug spoedde men zich over het gevaarlijke terrein, waar verschillende automobilisten queue maakten. Toen volgde een prachtige route: Bunnik met zijn boomgaarden en hier en daar korenvelden en dan Odijk, waar de Neerlangbroekse Wetering werd opgezocht. Deze bleef verder onze gids, daar we die tot de bron toe hebben gevolgd. Het was een heerlijke binnenweg, aan de ene zijde water met een mooi begroeide oever en aan de andere zijde landerijen, waarin als juweeltjes enkele kastelen lagen.
Na een ochtend flink fietsen bereikten we Leersum, waar het graf van Nellestein met uitzichttoren werd bezocht... Aan de voet van de berg (Leersumse berg) lag aan de straatkant een restaurant, waar als een zwerm de hele school neerstreek... Geen spoor van kabaal of andere ordeverstoring. Slechts harmonie heerste er bij dat samenzijn in de hoteltuin, zoozeer zelfs, dat de gerant er zijn verwondering over kwam uitspreken, dat alles zo ordelijk verliep...
Nadat de koffiemaaltijd werd beëindigd, ging het langs Valkenheide, kasteel Maarsbergen, Maarn en rond de Zonheuvel. In zwembad Woestduinen werd een heerlijk bad genomen, er werd wat geravot in het water, gevolgd door gezamenlijk zonnen. Via de Arnhemse Bovenweg ging de tocht naar Zeist...
Het grootste gedeelte van de stoet trok van Bosch en Duin naar Bilthoven, waar een tweede afscheid volgde nabij de Paltzerweg. We mogen dit zien als het slot van de reis, de schoolreis of liever de schooltocht, waarvan ons een dankbare herinnering is bijgebleven."

Ondertussen is een uitgebreide correspondentie op gang gekomen met het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen over de "aanwijzing afdeling Gymnasium en Hoogere Burgerschool van Het Nieuwe Lyceum te Bilthoven." In beginsel is Den Haag bereid, maar de lessentabel dient dan wel te worden aangepast. Daar wordt dan vervolgens hard aan gewerkt. Ook dient een verzoekschrift tot de Koningin te worden gericht.

Het is een drukke en spannende tijd, want ondertussen moeten ook alle voorbereidingen voor de opening van het nieuwe gebouw worden getroffen. Men hoopt de opening op 2 september te doen plaatsvinden en denkt daarbij aan een feestelijk programma. Vanwege de mobilisatie ziet men echter af van

feestelijkheden. Er hangt oorlog in de lucht. Op dinsdag 5 september volgt de sobere opening van het gebouw. De schooltijden waren van 08.30 uur tot 12.10 uur en verder alle weekdagen, behalve 's zaterdags, van 13.30 uur tot 16.00 uur. Voor leerlingen die van buiten Bilthoven kwamen bestond de mogelijkheid in het internaat deel te nemen aan een eenvoudige broodmaaltijd te 12.35 uur voor een bedrag van acht gulden per maand. Na vier uur was er voor de onderbouwleerlingen nog een uur gelegenheid voor 'eigen studie', waarin het huiswerk voor de volgende dag kon worden gemaakt.
Pas een halve eeuw later, in de jaren negentig, wordt deze gedachte opnieuw gestalte gegeven in de vorm van de huiswerkklas.
(wordt vervolgd)

***

Het drama in Westbroek op 05 mei 1945

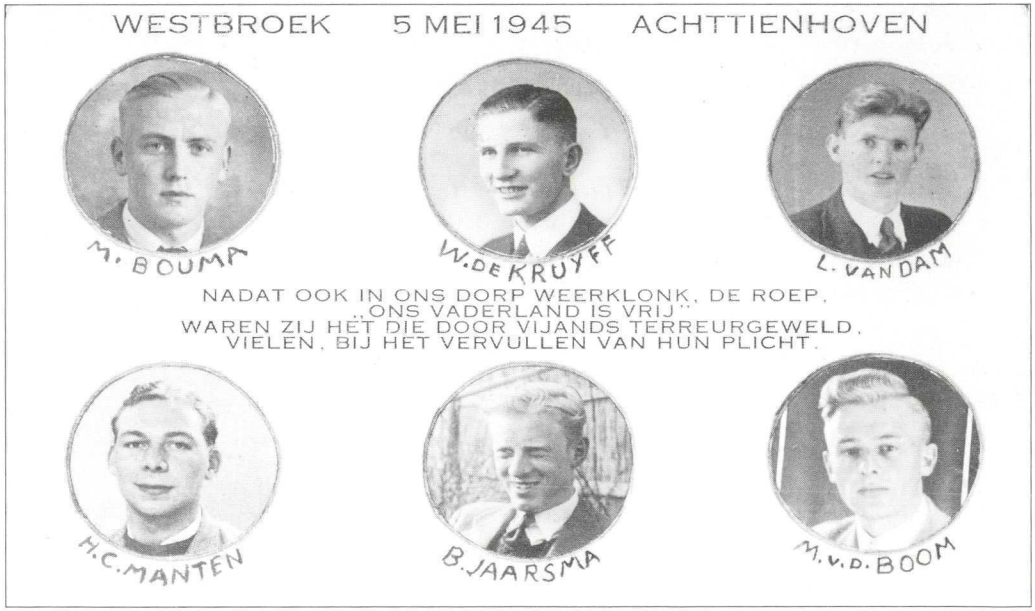

Dit manuscript verscheen in *De Biltse Grift* van maart 2004 (pagina 25-32). In de nalatenschap van Jan van der Heijden (overleden september 2003) is een prentbriefkaart gevonden met daarop afgebeeld de zes omgekomen leden van de Binnenlandse Strijdkrachten. (Redactie Rob Herber, met dank aan Jan van den Heuvel)